

■ امید باز یافته
■ بابک احمدی
■ نشر مرکز

«این کتاب کوششی تازه است در کشف دنیای هنرمندی که سینما را به فضایی پیش تر نادیده برد، فضایی حتی شعر هم بدان راه ندارد»

تارکوفسکی از آن کسانی است که فیلم‌هایش از راه دقت به ژرفنای رنج‌های آدمی زنگ کلام پیامبران را یافته‌اند و شاید به همین علت چنین زیبا هستند. برای کشف روش بیان یا شیوه و سبک تارکوفسکی و برای اینکه بتوان اهمیت نوآوری‌های او را در بیان سینمایی فهمید، ضروری است که مبانی باورهای زیبایی‌شناسانه‌اش را مورد توجه دقیق قرار دهیم. در کتاب پیکرتراشی در زمان او چکیده‌ای از تعمق‌هایش درباره هنر سینما را ارائه داده است. او معتقد بود سینما باید شیوه‌ی بیان بازبان خاص خود را بیابد و به دنبال و پیرو هنرهایی چون تئاتر و سینما نباشد. به اعتقاد او سینماگران (کارگردانان سینما) باید گوهر و منطق شاعرانه‌ی تصویر را بشناسند و تماشاگران نیز باید مراقب باشند که تنها در محدوده دلالت‌های معناشناسانه‌ی حرکت کنند که در نهایت یک هنرمند، یعنی کارگردان، آنها را می‌آفریند. به گفته‌ی نویسنده اندیشه‌های فلسفی تارکوفسکی در مورد هنر و در یک کلام بنیان دیدگاه زیبایی‌شناسانه‌ی او، در مقایسه با مباحث امروزی همچون هرمنوتیک مدرن و یا نگرش پسا مدرن به اثر هنری، تا حدی از مد افتاده است. او به گونه‌ای خستگی‌ناپذیر از رسالت هنرمند حرف می‌زد. تارکوفسکی برای تاویل مخاطب، آن ارج و اعتباری را قائل نبود که آیین‌های امروزی پیش می‌کشند. به باور او توانایی‌ها و محدودیت‌های فهم مخاطب با محدودده نشانه‌شناسانه و معناشناسانه‌ی متن هنری تعیین می‌شوند، و متن زاده‌ی کار یک نفر یعنی مؤلف است و به قلمرو معنایی آن، و به نیت‌ها، نقشه‌ها، دانسته‌ها و خواست‌های مؤلف و پدیدآورنده‌اش وابسته است.

نویسنده با بیان اینکه با دیدن فیلم ایثار، اثر تارکوفسکی ابتدا قصد آن می‌کند که رساله‌ی درباره‌ی آن بنویسد، اما به این نتیجه می‌رسد که شناخت و معرفی افق معنایی تارکوفسکی وظیفه‌ای است دلپذیرتر. کتاب حاضر که جایگاهی خاص نیز به ایثار بخشیده، حرکتی است برای تاویل و اسیب‌تصاویر فیلم. چاپ اول کتاب در سال ۱۳۶۶ و چاپ بعدی نیز در سال ۱۳۶۸ با پیوستی در تصحیح خطاها و معرفی کتاب‌ها و فیلم‌هایی تازه درباره تارکوفسکی منتشر می‌شود. وی با بیان اینکه همواره خیال بازنویسی آن را داشته است اما این کتاب را متعلق به دهه ۶۰ می‌داند و آن دو چاپ را ویژه‌ی آن دوره می‌داند، گویی از آن روزهایی غمگین، مالیخولیایی و جادویی بودند. اما با این نگاه که زنده‌نگاه داشتن یادهای دهه ۶۰ برای همه‌ی ما رسالتی اخلاقی است و با اینکه بسیار سخت بوده است تا آن را به روزگاری دیگر منتقل کرد، با این همه متن حاضر را فراهم کرده است با وامی که به آن روزها و به آن زندگی دارد، ترکیبی از کتاب قدیم و اندیشه‌های جدید، نگاهی متفاوت، پیرتر و شاید تلخ‌تر.

کتاب در سه بخش تحت عنوانین: فراتر از آن چه هست شامل واقعیت و تاویل، تارکوفسکی و سینمای روسیه، شاعران سینما / در تاریکی شکل می‌گیرند شامل از نوشتار تا فیلم، ساختار فیلم‌ها / آن همه دنیا شامل ایمان و فاجعه و دنیاهای تارکوفسکی ارائه شده به همراه سه پیوست: زندگی تارکوفسکی / برگزیده دفتر خاطره‌ها / گفت‌وگو با تارکوفسکی، و فیلم‌ها و کتابشناسی، شعرها و عکس‌ها و نمایه‌ها.

تارکوفسکی در سینما، هنری که آن را بزرگ می‌داشت، و خود به ارج آن اضافه کرده بود، به هیچ‌سنتی وابسته نبود، خواست، کوشید و توانست زبانی تازه آفریده و شیوه‌ی نگاه ما را دگرگون سازد، نه فقط به سینما و هنر، بلکه به واقعیت زندگی